

Regional
Center for
Human Rights

Підтримка громадянського
суспільства в Україні

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА – ГАЙДЛАЙН

щодо захисту порушених прав
дитини-жертви незаконної
депортації або примусового
переміщення на національному
та міжнародному рівні

Київ – 2023

Починаючи з березня 2014 року, РФ незаконно депортує та примусово переміщує цивільне населення окупованих територій України, зокрема – дітей. Станом на початок жовтня 2023 року вдалося ідентифікувати понад 19,5 тисяч неповнолітніх жертв даних міжнародних злочинів, хоча кількість незаконно депортованих та примусово переміщених маленьких українців може бути значно більшою. Усі вони мають право на отримання спеціального статусу: на національному рівні – дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, а також потерпілого за конкретним кримінальним провадженням; на міжнародному рівні – жертви міжнародного злочину.

Цей гайдлайн містить детально окреслені кроки щодо отримання згаданих статусів та конкретні прерогативи, які вони надають.

1) Статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів

У разі, якщо неповнолітній став жертвою примусового переміщення або незаконної депортації, то він може отримати статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.¹

Право на отримання такого статусу має особа, яка на час воєнних дій, збройних конфліктів, збройної агресії Російської Федерації не досягла 18 років (повноліття), а також:

- 1) отримала поранення, контузію, каліцтво;
- 2) зазнала фізичного, сексуального насильства;
- 3) була викрадена або незаконно вивезена за межі України;
- 4) залучалася до участі у діях воєнізованих чи збройних формувань;
- 5) незаконно утримувалася, у тому числі в полоні;
- 6) зазнала психологічного насильства.²

Для отримання статусу може бути врахована одна або кілька обставин, перелічених вище.³

¹Постанова Кабінету Міністрів “Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів” від 5 квітня 2017 року № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>

²П. 3 Постанови Кабінету Міністрів “Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів” від 5 квітня 2017 року № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>

³ П. 6 Постанови Кабінету Міністрів “Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів” від 5 квітня 2017 року № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>

Для отримання статусу необхідно:

Крок 1. Подати документи до служби у справах дітей за місцем реєстрації проживання/перебування дитини як ВПО або за місцем звернення, якщо місце проживання дитини не зареєстроване або знаходиться на ТОТ. Документи подаються особисто дитиною, якщо вона досягла 14-річного віку, або її законним представником. Серед них⁴:

- заява про надання статусу (*приклад заяви можна знайти у Додатку до цієї Довідки*);
- згода на обробку персональних даних;
- копія свідоцтва про народження дитини або іншого документа, що посвідчує особу дитини;
- копія документа, що посвідчує особу заявника;
- копія документа, що підтверджує повноваження законного представника дитини (у разі коли дитина постійно проживає/перебуває у закладі охорони здоров'я, закладі освіти або іншому дитячому закладі, – документа, що підтверджує факт перебування дитини в такому закладі) або родинні стосунки між дитиною та заявником;
- копія довідки про взяття дитини на облік як внутрішньо переміщеної особи (у разі наявності);
- копія паспорта громадянина України, виготовленого у формі книжечки (у разі наявності);
- копія паспорта громадянина України або паспорта громадянина України для виїзду за кордон у формі е-паспорта або е-паспорта для виїзду за кордон (у разі наявності);
- копія витягу з реєстру територіальної громади (у разі наявності).

Якщо відомості про задеклароване/зареєстроване місце проживання/перебування дитини – відсутні або немає у наявності інших документів (крім заяви та згоди на обробку персональних даних) у якості доказів, проживання чи перебування на території можуть бути використані:

- відомості, які містяться в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно;
- документи про право власності батьків або дитини на рухоме чи нерухоме майно;
- свідоцтво про базову загальну середню освіту, або атестат про повну загальну середню освіту, або документ про професійно-технічну освіту;

⁴Подати заяву також можна, у разі, коли дитина переміщується без супроводу батьків або осіб, які їх замінюють, її родичі або представник органу опіки та піклування

- таблиць успішності, або учнівський квиток, або медичні документи, або свідоцтво про народження дитини.

Законні представники дитини, жертви незаконної депортації або примусового переміщення **додатково** надають:

- копію заяви про залучення дитини до провадження як потерпілої або про вчинення щодо дитини кримінального правопорушення;
- копію витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань про відкриття кримінального провадження, яку можна отримати в підрозділі поліції, де відкрито кримінальне провадження;

Крок 2. Орган опіки та піклування ухвалює рішення про надання або відмову у наданні статусу протягом 30 днів з дати реєстрації заяви.⁵

Крок 3. Отримати статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. У випадку ухвалення рішення про відмову надання статусу, його можна оскаржити, звернувшись до окружного адміністративного суду за місцем реєстрації органу опіки та піклування.⁶

Статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів надає дитині право на безкоштовне харчування у закладах освіти. Наразі тривають дискусії щодо розширення кола пільг для осіб, які мають відповідний статус, та можливої компенсації неповнолітнім жертвам збройного конфлікту.

2) Надання статусу потерпілого у кримінальному провадженні

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути визнана фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди.⁷

Для того, щоб постраждалу дитину було визнано потерпілою у кримінальному провадженні, її батьки чи законні представники повинні:

⁵ П. 10 Постанови Кабінету Міністрів “Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів” від 5 квітня 2017 року № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text>

⁶ Там же

⁷ Стаття 55 Кримінального процесуального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Крок 1. Подати заяву про вчинення кримінального правопорушення.⁸ Зробити це можна у будь-якому відділку поліції. Рекомендовано також сконтактувати із ювенальними прокурорами Офісу Генерального прокурора через форму за посиланням: <https://warcrimes.gov.ua/>

Крок 2. У випадку, якщо кримінальне провадження вже було розпочате, подати заяву про залучення до провадження як потерпілого.

Статус потерпілого посилює ефективність участі жертви в кримінальному провадженні та надає право на відшкодування завданої шкоди в порядку, передбаченому законом⁹.

3) Подання інформації до Міжнародного кримінального суду

Діти, які стали жертвами депортацій або примусового переміщення, мають право на отримання статусу потерпілого у справах щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів, злочинів проти людяності або злочину геноциду в Міжнародному кримінальному суді.

Для отримання статусу потерпілого необхідно заповнити спеціальну [форму](#). Поради про те, як заповнити форму можна знайти за посиланням: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2022-04/2019-JointShortFormGuide_UKR_11-april-corrected.pdf

Перед заповненням форми заяви потерпілого рекомендовано зв'язатися з Відділом участі потерпілих та відшкодування шкоди («VPRS») – відділу Секретаріату МКС, що надає допомогу потерпілим у процесі подання заяви про участь у судовому провадженні та відшкодування шкоди у разі обвинувального вироку. Працівники відділу нададуть інформацію та поради щодо можливих результатів участі в процесах у МКС. Консультації надаються мовою, яка знайома жертві та її законному представнику. Будь-які послуги МКС є безкоштовними.

Адреса для звернень до VPRS: VPRS.information@icc-cpi.int.

Потерпілі можуть звертатися до Суду вже зараз, під час розслідування, що здійснюється Прокурором, щодо своїх прав на участь у потенційному

⁸Стаття 59 Кримінального процесуального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

⁹Пункт 10 Статті 56 Кримінального процесуального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

майбутньому судовому провадженні та на отримання відшкодування у разі ухвалення обвинувального вироку.

Процеси притягнення винних у міжнародних злочинах осіб до відповідальності є тривалими та нелегкими. Однак, слід пам'ятати про те, що багато в чому їхній результат залежить від активної ролі та зацікавленості в правосудді жертви і її законного представника. Отримання конкретного статусу в кримінальному провадженні, що на національному, що на міжнародному рівні, є дієвим інструментом контролю над процесом, його тривалістю та належністю. У свою чергу, статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, допоможе повернутися до звичного життя, отримати перспективу захисту в майбутньому.

Якщо у Вас залишилися питання, звертайтеся до Регіонального центру прав людини за номером телефону +38 095 849 1481 або на електронну пошту за адресою: rchr.sev@gmail.com.

Додаток 1. Приклад заяви про надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів

Міському/сільському/селищном
у голові

(Прізвище, ім'я, по батькові
заявника)

(Адреса проживання, телефон)

ЗАЯВА

Прошу надати мені статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, оскільки я: отримала поранення, контузію, каліцтво; зазнала фізичного, сексуального насильства; була викрадена або незаконно вивезена за межі України; залучалася до участі у діях воєнізованих чи збройних формувань; незаконно утримувалася, у тому числі в полоні; зазнала психологічного насильства (потрібне підкреслити).

Даю згоду на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних».

Дата

підпис

ПІБ

Більше аналітики тут

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР ПРАВ ЛЮДИНИ

2023